

Joan Sanmartí i Grego (1955-2022)*

Joan Sanmartí i Grego, en el moment de la seva mort prematura, era membre numerari de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans i tresorer de la seva Junta de Govern.

Era catedràtic d'arqueologia de la Universitat de Barcelona i director del Grup de Recerca d'Arqueologia Clàssica, Protohistòrica i Egípcia, membre del comitè científic del laboratori d'excel·lència Archimède (Universitat de Montpeller III - Paul Valéry), membre de la Comissió de Recerca d'Arqueologia i Paleontologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i membre de la Comissió Assessora de la Llei sobre la localització i la identificació de les persones desaparegudes durant la Guerra Civil i la dictadura franquista (2007). Havia estat professor convidat a la Universitat de Chicago (2009) i a la Universitat de Montpeller (2013). La Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats li atorgà l'any 2009 el Premi ICREA Acadèmia.

Quedaria molt incompleta aquesta breu ressenya necrològica sense posar de manifest un fet transcendental en la seva trajectòria acadèmica: el professor Joan Sanmartí, alumne avantatjat de l'insigne Miquel Tarradell, el va succeir, anys després, en el càrrec, i va tenir durant tota la vida un seguit de capteniments, si no heretats del mestre, com a mínim compartits amb ell. En va ser, doncs, un digne successor.

El 1986, es doctorà en geografia i història, especialitat de prehistòria i història antiga, per la Universitat de Barcelona amb la tesi *La Laietània ibèrica. Estudi d'arqueologia i d'història*, dirigida per Miquel Tarradell. Amb ella va iniciar un camí que va marcar tota la seva investigació, el dels estudis de territori i els estudis del món ibèric septentrional, «els ibers del nord», parafrasejant el títol d'un dels seus importants llibres de síntesi (Barcelona, 2005) sobre el tema.

Juntament amb Joan Santacana va iniciar estudis del poblament ibèric al Baix Penedès. L'excavació de l'Argilera va ser paradigmàtica, centrada en un establiment rural, menor, consistent en un petit casal i unes sitges. Van seguir prospeccions del territori i altres petites excavacions, i paral·lelament encetaren el projecte de la ciutadella ibèrica de les Toixoneres o Alorda Parc. Aquesta fou una excavació experimental en les tècniques de construcció ibèrica, tema en el qual van crear escola. Es va fer la reconstrucció integral del poblament ibèric de la mà de Joan Santacana, professor de didàctica de les ciències socials de la Universitat de Barcelona, i es va convertir en el primer parc arqueològic del país.

Mogut per l'afany d'interpretar el poblament ibèric del Baix Penedès, de la Laietània i d'altres zones, es va interessar per les teories interpretatives de Johnson i Earle, basa-

des en una forta base documental etnogràfica dins del pensament neoevolucionista americà, que el van dur a adaptar-les a la societat ibèrica i a establir un model interpretatiu amb la classificació dels jaciments en un ordre jeràrquic, tot plegat emmarcat dins la proposta interpretativa que corresponien a protoestats arcaics.

Les excavacions a la Ribera d'Ebre van posar en valor els contactes amb el món fenici, que ja havia interessat Miquel Tarradell. Els fenicis haurien penetrat amb el seu comerç Ebre amunt i van tenir una gran influència cultural en la gestació de la cultura ibèrica. Va excavar al Barranc de Gàfols i al Barranc de Sant Antoni de Ginestar, al jaciment fenici d'Aldovesta i al Castellet de la Roca Roja de Benifallet, i també al Castellet de Banyoles de Tivissa.

I encara, en els darrers anys, amb l'equip important que havia anat creant, va treballar al poblament ibèric de les Masies de Sant Miquel de Banyeres del Penedès, que és un nucli de segon ordre, de poblament concentrat. Les prospeccions geofísiques han permès conèixer el jaciment abans d'excavar-lo. Es tracta d'una ciutat d'unes 4-5 ha, al bell mig de la plana del Baix Penedès, extraordinàriament ben conservada, excepte algunes destrosses recents, d'una potència de parets i d'estratigrafia impressionant, que a mesura que s'excavi donarà molta informació.

Joan Sanmartí també es va endinsar en el terreny perillós de la demografia i va estimar, per als 2.800 km² de la Cossetània, uns 15 habitants per km², és a dir, un total d'uns 42.000 habitants per al conjunt. Els càlculs sobre la Laietània i la Ilergècia li donen xifres similars, per la qual cosa dedueix una població ibèrica a l'àmbit català d'uns 15 habitants per km². Amb tot, Marta Prevosti pensa que aquestes xifres són excessives.

Joan Sanmartí també va treballar als jaciments mallorquins on havia excavat Miquel Tarradell. Va excavar als jaciments protohistòrics de Son Real i l'Illa des Porros, sense oblidar la seva important col·laboració a les excavacions de la ciutat romana de Pollentia (actual Alcúdia), on va estudiar la ceràmica de vernís negre.

L'any 2004, es va gestar en la trajectòria professional de Joan Sanmartí un canvi substancial en encetar, juntament amb Joan Ramon i Torres, un projecte internacional de recerca a Tunísia, centrat a Althiburos, ciutat d'èpoques púnica i romana, situada a la governació d'El Kef.

L'objectiu principal va ser definir la seqüència i les característiques essencials de la fase nùmida de la ciutat, que, aleshores, era pràcticament només coneguda pels textos clàssics, en general tardans, que expliquen els conflictes de Cartago, tant amb aquesta cultura com amb els grecs i després els romans. La recerca va establir que l'ocupació inicial del lloc, sobre terreny verge, data del segle x aC. També es van poder veure les mecàniques evolutives urbanes i establir de manera coherent períodes seqüencials, a banda de les àmplies aportacions quant a cultura material.

Més enllà dels nombrosos articles publicats en col·loquis internacionals i en revistes científiques, la publicació culminant d'aquests treballs van ser els tres volums

* Text preparat per Marta Prevosti (Universitat de Barcelona) i Joan Ramon (Universitat d'Alacant).

monogràfics sobre Althiburos, editats per l'ICAC, que constitueixen avui una de les referències més sòlides a nivell científic quant al coneixement d'una ciutat nùmida.

Joan Sanmartí, com el seu mestre Miquel Tarradell, va sentir una gran estima per la llengua catalana, en va tenir

gran cura en els seus nombrosíssims escrits i va treballar en la versió catalana del vocabulari especialitzat de la seva professió. Va ser, doncs, un gran amant de la llengua, del país i de la seva història.